

Εμπρησμός δάσους: Η δυνατότητα εσφαλμένης δικανικής κρίσης ή και πλάνης από τις «σημιακές» πυρκαγιές

(Με αφορμή την ΤρΕφΠλημΑθ 7018/2016, σελ. ...)

Ανδριανού Γκουρμπάτση, Αντιστράτηγου - Υπαρχηγού
ΠΣ, ε.α, Νομικού

Ένας από τους μηχανισμούς μετάδοσης των μεγάλων δασικών πυρκαγιών είναι και το φαινόμενο της κηλίδωσης, δηλαδή η μετάδοσή τους, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, με καύτρες (σημιακές πυρκαγιές) “spot fire”. Στην παρούσα μελέτη επιχειρείται να αναδειχθεί και να γίνει αντιληπτός από τους εφαρμοστές του δικαίου και γενικά τους νομικούς ο τρόπος λειτουργίας του ως άνω φαινομένου και η επίδρασή του στη συμπεριφορά των πυρκαγιών, αφού στη δικαστηριακή πρακτική η άγνοιά του είναι δυνατόν να οδηγήσει το δικαστή σε εσφαλμένη δικανική πεποίθηση και κρίση, ακόμη και σε δικαστική πλάνη.

One of the transmission mechanisms for great forest fires is the phenomenon of “staining”, its spreading occurring, under certain circumstances, through firebrands - “spot fire”. The present study attempts to highlight and make known to the practitioners of law the “modus operandi” of this phenomenon, and its impact in fire behavior, since it is possible that ignorance of said phenomenon in a court of law may result in erroneous juridical belief, or even miscarriage of justice.

1. Εισαγωγή

Με αφορμή πρόσφατη δικανική κρίση (ΤρΕφΠλημΑθ 7018/2016), περιγράφεται με διεξοδική ανάλυση στο άρθρο αυτό πόσο καθοριστική σημασία έχει στην ορθή κρίση του δικαστηρίου της ουσίας η κατανόηση του δικαστή και η ορθή αξιολογική εκτίμηση των αποδείξεων αναφορικά με τη συμπεριφορά πυρκαγιάς που εκδηλώνεται σε ένα δασικό ή και αγροτικό περιβάλλον. Αντίθετα στη δικαστηριακή πράξη η εσφαλμένη αξιολογική εκτίμηση των σχετικών αποδείξεων μπορεί να οδηγήσει όχι μόνον σε εσφαλμένη δικανική πεποίθηση και κρίση αλλά ακόμη και σε πλάνη. Για να γίνει όμως αυτό κατανοητό παρατίθενται ακολουθώντας το ιστορικό σχετικής επίδικης υπόθεσης για εμπρησμό δάσους από αμέλεια καθώς και οι προβληματισμοί, οι παρατηρήσεις και τα σχετικά ζητήματα των αποδείξεων που ανακύπτουν από την αξιολόγηση της συμπεριφοράς μιας δασικής πυρκαγιάς.

2. Ιστορικό

Με την υπ’ αριθ. 42383/2013 απόφαση του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Αθηνών επιβλήθηκε ποινή φυλάκισης (4 έτη, για την α’ πράξη και 2 έτη, για τη β’ πράξη) και κατά συγχώνευση συνολική ποινή φυλάκισης πέντε (5) ετών, με-τατραπείσα σε χρηματική ποινή προς δέκα (10) ευρώ ημε-ρησίως για τις πράξεις του: α) εμπρησμού δάσους από αμέ-λεια και β) εμπρησμού από αμέλεια, κατά παράβαση των αρ-

θρων 26 παρ. 1 εδ. α’, 27 παρ. 1, 45, 94 παρ. 1 και άρθρα 28, 266 παρ. 2, σε συνδυασμό με τα άρθρα 265 παρ. 2 ΠΚ και άρθρα 28, 266 παρ. 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 264 παρ. 1 ΠΚ, σε καθένα από το διμελές προσωπικό συνεργεί-ου εργατοτεχνιτών εταιρίας καθώς και τον επιβλέποντα μη-χανικό, οι οποίοι συνελήφθησαν από την αρμόδια ανακριτι-κή αρχή του ΠΣ στο πλαίσιο του αυτοφώρου, γιατί με τη συ-μπεριφορά τους προκάλεσαν πυρκαγιά, η οποία αρχικά εί-χε τη μορφή αγροτικής και κατόπιν μεταβλήθηκε σε δασική. Πιο συγκεκριμένα οι κατηγορούμενοι είχαν αναλάβει δυνά-μει σχετικής σύμβασης της εταιρίας τους με κατάσταση σού-περ μάρκετ γνωστής αλυσίδας σε περιοχή της Ανατολικής Αττικής, να προβούν, μεταξύ άλλων εργασιών και σε εργα-σίες αποψίλωσης πακτωμένων μεταλλικών σωλήνων της περίφραξης του καταστήματος. Ειδικότερα και όπως προ-κύπτει από το σκεπτικό σε συνδυασμό και με το διατακτικό της ανωτέρω απόφασης, οι καταδικασθέντες κατηγορού-μενοι εργατοτεχνίτες προέβησαν σε εργασίες αποψίλωσης πακτωμένων μεταλλικών σωλήνων περίφραξης με τη χρή-ση ηλεκτροκίνητων τροχών κοπής μετάλλων, χωρίς να λά-βουν τόσο οι ίδιοι όσο και οι εργοδότες τους που τους είχαν αναθέσει τη συγκεκριμένη εργασία οποιοδήποτε μέτρο και μέσο πυρασφαλείας, εν όψει μάλιστα της ώρας (Ω/14:00), του μήνα Αυγούστου, των επικίνδυνων καιρικών συνθηκών (ισχυροί άνεμοι, υψηλή θερμοκρασία και χαμηλή σχετική υγρασία) που επικρατούσαν το διάστημα των εργασιών σε συνδυασμό με τον πολύ υψηλό κίνδυνο πρόκλησης πυρκα-

γιάς (δείκτης κινδύνου «4»), με αποτέλεσμα από την τριβή να παραχθεί μεγάλος αριθμός σπινθήρων, οι οποίες προκάλεσαν πυρκαγιά σε ξερή βλάστηση παρακείμενου (όμορου) ακινήτου (αγροτεμαχίου) που καλυπτόταν από ξηρά χόρτα, η οποία ήταν εν μέρει αγροτική και εν μέρει δασική και εξ αιτίας των ευνοϊκών μετεωρολογικών συνθηκών και τοπογραφικών παραγόντων επεκτάθηκε άμεσα σε έκταση 7.000 περίπου στρεμμάτων αγροτοδασικής έκτασης, χωρίς να είναι δυνατή η ευχερής κατάσβεσή της και να απαιτηθούν ισχυρές πυροσβεστικές δυνάμεις σε μέσα (επίγεια και εναέρια) και προσωπικό και να προκληθεί κίνδυνος για τη ζωή των κατοίκων της περιοχής, των οποίων οι κατοικίες και λοιπά περιουσιακά στοιχεία είτε να απειληθούν άμεσα να καταστραφούν είτε υπέστησαν υλικές ζημιές.

Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο της ουσίας, μετά από άσκηση έφεσης των κατηγορουμένων, με την υπ' αριθ. 7018/2016 απόφαση του Τριμελούς Εφετείου Πλημμελημάτων Αθηνών, η οποία ήδη, μετά από άσκηση αιτήσεως αναιρέσεως από τον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, αναιρέθηκε με την ΑΠ 1370/2017, έκρινε αθώους τους κατηγορούμενους. Πιο συγκεκριμένα, έκρινε αθώους, τον μεν επιβλέποντα το συνεργείο μηχανικό και για τις δύο πράξεις, τους δε εργατοτεχνίτες του συνεργείου, για την α' πράξη του εμπρησμού δάσους από αμέλεια. Ωστόσο, έκρινε επίσης τους ίδιους ως άνω εργατοτεχνίτες ατιμώρητους, κατά το άρθρο 267 ΠΚ και για την β' πράξη του εμπρησμού από αμέλεια, επειδή από τις καταθέσεις των μαρτύρων της κατηγορίας και των μαρτύρων της υπεράσπισης που εξετάστηκαν ενόρκως στο Δικαστήριο, τα πρακτικά της πρωτοβάθμιας δίκης, που αναγνώστηκαν καθώς και τα έγγραφα, που αναγνώστηκαν και αναφέρονται στα πρακτικά, την αιτιολογία των κατηγορουμένων και την όλη αποδεικτική διαδικασία αποδείχθηκε, ότι οι κατηγορούμενοι «με το που εκδηλώθηκε η πυρκαγιά στο παρακείμενο αγροτεμάχιο που εφάπτεται του τοιχίου το οποίο περικλείει το οικόπεδο στο οποίο ευρίσκεται το ως άνω κατάστημα, με ελεύθερη θέληση και χωρίς να υπάρχει κάποιο είδος εξαναγκασμού έσπευσαν στο χώρο της πυρκαγιάς και χρησιμοποιώντας πυροσβεστήρες κατόρθωσαν να περιορίσουν την εστία αυτή στο χώρο του παρακειμένου αγροτεμαχίου και να συμβάλουν αποφασιστικά στην κατάσβεσή της ... Η δεύτερη εστία της πυρκαγιάς η οποία επεκτάθηκε σε έκταση πέντε χιλιάδων (5.000) περίπου στρεμμάτων, η οποία ήταν εν μέρει δασική και εν μέρει αγροτική, εκδηλώθηκε σε αγροτεμάχιο επί των οδών... και ... με δενδροφύτευση από ελαιόδενδρα ... Η απόσταση μεταξύ των δύο εστιών σε ευθεία γραμμή υπερβαίνει τα 180 μέτρα, ενώ ... η δεύτερη εστία της πυρκαγιάς εκδηλώθηκε από άλλη αιτία και όχι από τις ενέργειες που είχαν σχέση με τις προαναφερθείσες εργασίες των κατηγορουμένων και δεν προκύπτει καμία ευθύνη γι' αυτούς σε σχέση με την εκδήλωση της πυρκαγιάς σ' αυτή τη δεύτερη εστία ...».

3. Παρατηρήσεις - Προβληματισμοί - Ζητήματα

Ως γνωστόν, η επικρατούσα άποψη στη νομολογία δέχεται, ότι η αυτοψία, όταν διενεργείται κατά το άρθρο 180 ΚΠΔ με τη συνδρομή ορισμένων προϋποθέσεων από ανακριτικό υπάλληλο, το δικαστικό συμβούλιο ή το δικαστήριο, αποτελεί ιδιαίτερο και αυτοτελές είδος αποδεικτικού μέσου. Πιο συγκεκριμένα, «η αυτοψία που διατάσσεται, κατά τα άρθρα 180 επ. ΚΠΔ, με τη συνδρομή ορισμένων προϋποθέσεων,

από ανακριτικό υπάλληλο, το δικαστικό συμβούλιο ή το δικαστήριο αποτελεί ιδιαίτερο και αυτοτελές είδος αποδεικτικού μέσου, διακρινόμενου των εγγράφων, πρέπει δε για τη δημιουργία βεβαιότητας ότι έλαβε και αυτήν υπόψη του το δικαστήριο, να αναφέρεται ειδικά στην αιτιολογία, μεταξύ των αποδεικτικών μέσων που λήφθηκαν υπόψη, χωρίς να αρκεί η αναφορά στα έγγραφα. Διαφορετικά δηλαδή, αν δεν αναφέρεται ρητά στο προοίμιο του σκεπτικού ή μέσα στο αιτιολογικό της απόφασης, μεταξύ των αποδεικτικών μέσων ή δεν διαφαίνεται ότι το ουσιαστικό περιεχόμενο αυτής εμπεριέχεται στις παραδοχές ή δεν ταυτίζεται με τις παραδοχές του αιτιολογικού της απόφασης, δεν προκύπτει βεβαιότητα, ότι το δικαστήριο έλαβε υπόψη του και το ιδιαίτερο αυτό αποδεικτικό μέσο, μη αρκούσης της γενικής αναφοράς στα έγγραφα, ιδρύεται λόγος αναιρέσης, κατά το άρθρο 510 παρ. 1 στοιχ. Δ' ΚΠΔ» για έλλειψη ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας¹. Έστω και στην περίπτωση που η αυτοψία ενεργείται κατά την προανάκριση, κατόπιν εισαγγελικής παραγγελίας², ή κατά την αυτεπάγγελτη (αστυνομική) προανάκριση αποτελεί ιδιαίτερο αποδεικτικό μέσο³. Ειδικότερα, η έκθεση αυτοψίας που διενεργείται από ανακριτικούς υπαλλήλους της ΠΥ, στο πλαίσιο (αυτεπάγγελτης) προανάκρισης, όπως στην προαναφερόμενη στο ιστορικό περίπτωση, η διενεργηθείσα από τους ανακριτικούς υπαλλήλους της ΠΥ αυτοψία για τη διακρίβωση των αιτιών και συνθηκών της ανωτέρω πυρκαγιάς, αποτελεί ιδιαίτερο και αυτοτελές αποδεικτικό μέσο, κατά το άρθρο 178 περ. Β' ΚΠΔ, διακρινόμενο των «εγγράφων» (άρθρο 178 περ. στ' ΚΠΔ)⁴.

Παρά ταύτα, ούτε στο σκεπτικό της ως άνω απόφασης του δευτεροβαθμίου δικαστηρίου της ουσίας κατά την αξιολόγηση και εκτίμηση των αποδείξεων δεν γίνεται καμία ειδική αναφορά στην έκθεση αυτοψίας που συντάχθηκε στο πλαίσιο της αυτεπάγγελτης προανάκρισης που διενεργήθηκε από τους ανακριτικούς υπαλλήλους της ΠΥ ούτε βέβαια στις παραδοχές της λαμβάνεται υπόψη το σχετικό πόρισμά τους για τα αίτια και τις συνθήκες της συγκεκριμένης πυρκαγιάς. Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται ότι, «επειδή από τις καταθέσεις των μαρτύρων της κατηγορίας και των μαρτύρων της υπεράσπισης που εξετάστηκαν ενόρκως στο Δικαστήριο τούτο, τα πρακτικά της πρωτοβάθμιας δίκης, που αναγνώστηκαν, καθώς και τα έγγραφα, που αναγνώστηκαν και αναφέρονται στα πρακτικά, την απολογία των κατηγορουμένων και την όλη αποδεικτική διαδικασία αποδείχθηκαν ... τα ανωτέρω αναφερόμενα». Βέβαια «το αποτέλεσμα (πόρισμα) της διενεργηθείσης αυτοψίας κρίνεται μεν ελεύθερα, σύμφωνα με την αρχή της ηθικής απόδειξης (άρθρο 177 ΚΠΔ), το δικαστήριο όμως (ή και το δικαστικό συμβούλιο) δεν μπορεί να καταλήξει σε διαφορετικό πόρισμα για την αιτία από εκείνο στο οποίο κατέληξε η αυτοψία, εκτός, εάν υπάρχουν ουσι-

1. Βλ. ενδ. ΑΠ 1370/2017, www.areiospagos.gr, ΑΠ 940/2015 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 569/2015 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 441/2014 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΠοινΧρ 2015, 369, ΑΠ 734/2014 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 826/2014 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ κ.α.

2. ΑΠ 1471/2009 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

3. ΑΠ 940/2015 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 352/2012 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1549/2012 ΠειρΝομ 2013, 170, ΑΠ 1063/2010 ΝΟΜΟΣ, Αρμ 2010, 1394, ΝοΒ 2011, 128, ΑΠ 351/2009 ΝΟΜΟΣ, ΠειρΝομολ 2010, 91, ΑΠ 969/2009 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1723/2007 ΝοΒ 2008, 991, ΣυμβΠλημΑθ 1873/2014 ΠοινΔικ 2014, 499.

4. ΑΠ 940/2015 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1479/2009 ΝΟΜΟΣ, Αντ. ΑΠ 1370/2017, ό.π.

ώδη ποινικώς αξιολογήσιμα στοιχεία που αναιρούν την επισημονική ορθότητα και πληρότητα της ή εισφέρουν εύλογη αιτία αμφισβήτησης της αντικειμενικότητας αυτής, π.χ. η έκθεση (γνωμοδότηση) τεχνικού συμβούλου επαρκώς και ειδικά αιτιολογημένη για τα αίτια και τις συνθήκες πρόκλησης πυρκαγιάς ή κατάθεση αξιόπιστου αυτόπτη μάρτυρα ή μάρτυρα που έχει ειδικές προς τούτο γνώσεις επιστήμης»⁵.

Εξάλλου, κατά την κρατούσα νομολογία του Αρείου Πάγου για την απαιτούμενη από τα άρθρα 93 παρ. 3 του Συντ. και 139 του ΚΠΔ ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία, η έλλειψη της οποίας ιδρύει τον εκ του άρθρου 510 παρ. 1 στοιχ. Δ' ΚΠΔ λόγο αναίρεσης, απαιτείται προκειμένου για αθωωτική απόφαση, όπως και στην ως άνω επίδικη υπόθεση, «ενόψει και του τεκμηρίου αθωότητας, που θεσπίζεται και από τη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ ..., όταν περιέχονται σ' αυτήν τα πραγματικά περιστατικά που προέκυψαν κατά την ανέλεγκτη εκτίμηση του δικαστηρίου, από την ακροαματική διαδικασία, τα οποία στηρίζουν την κρίση του για τη μη συνδρομή των αντικειμενικών και υποκειμενικών στοιχείων του εγκλήματος, οι αποδείξεις από τις οποίες προέκυψαν αυτά και οι σκέψεις με τις οποίες εφαρμόζοντας το δικαστήριο της ουσίας την ουσιαστική ποινική διάταξη, κατέληξε στην αθωωτική για τον κατηγορούμενο κρίση. Αντίθετα, υπάρχει έλλειψη της απαιτούμενης αιτιολογίας για την αθώωση του κατηγορούμενου, όταν, είτε δεν εκτίθενται καθόλου στην απόφαση πραγματικά περιστατικά ή εκτίθενται ελλιπώς ή κατά τρόπο ασαφή τα πραγματικά περιστατικά, τα οποία προέκυψαν από την αποδεικτική διαδικασία και αποκλείουν τη συνδρομή όλων ή κάποιων από τους αντικειμενικούς και υποκειμενικούς όρους του εγκλήματος που του αποδίδεται, είτε όταν δεν αιτιολογείται καθόλου ή με πληρότητα και σαφήνεια, γιατί το δικαστήριο δεν πείσθηκε για την ενοχή του κατηγορούμενου από τα αποδεικτικά μέσα που αναφέρονται στα πρακτικά, τα οποία έλαβε υπόψη»⁶. Ειδικά ως προς την έκθεση των αποδείξεων για να είναι η δικαστική απόφαση αιτιολογημένη πρέπει να προκύπτει ότι το δικαστήριο, προκειμένου να διαμορφώσει την κρίση του «έλαβε και συνεκτίμησε όλα τα αποδεικτικά μέσα και όχι μόνο μερικά από αυτά κατ' επιλογή»⁷. Η αιτιολογία δεν μπορεί να είναι επιλεκτική, δηλαδή «να στηρίζεται σε ορισμένα πραγματικά δεδομένα της ακροαματικής διαδικασίας, χωρίς να συνεκτιμά άλλα που εισφέρθηκαν σ' αυτά, γιατί τότε δημιουργούνται λογικά κενά και δεν μπορεί να θεωρείται μια τέτοια απόφαση ως εμπεριστατωμένη»⁸. Ως ιδιαίτερο δε αποδεικτικό μέσο η αυτοψία και για την πληρότητα της αιτιολογίας της καταδικαστικής αποφάσεως, ως προς την έκθεση των αποδεικτικών μέσων, «απαιτείται αυτή να μνημονεύεται πανηγυρικώς, δηλαδή με ρητή αναφορά σ' αυτήν, εκτός εάν εκ του όλου περιεχομένου της ανενδοίαστα προκύπτει ότι το δικαστήριο της ουσίας για τον σχηματισμό του αποδεικτικού πορίσματος της απόφασης, ως προς την ενοχή (ή μη) του κατηγορούμενου, έλαβε υπόψη και συνεκτίμησε και το προαναφερόμενο ιδιαίτερο αποδεικτικό μέσο»⁹. Τούτο συμ-

βαίνει «και όταν οι παραδοχές του δικαστηρίου της ουσίας δεν είναι διαφορετικές από το πόρισμα της διεξαχθείσης αυτοψίας, ως προς τη συνδρομή ή μη ορισμένων περιστατικών, συγκροτούντων την αντικειμενική ή υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος, π.χ. εμπρησμού ή εμπρησμού δάσους»¹⁰. Στην προκειμένη περίπτωση δεν συνέβη αυτό, αφού στην ως άνω απόφαση του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου της ουσίας και τα πραγματικά περιστατικά που εκτίθενται σ' αυτήν και προέκυψαν κατά την ακροαματική διαδικασία εκτίθενται ελλιπώς ή κατά τρόπο ασαφή ή ακόμη δεν αιτιολογείται με πληρότητα γιατί το δικαστήριο δεν πείσθηκε για την ενοχή των κατηγορουμένων από τα αποδεικτικά μέσα που αναφέρονται στα πρακτικά και τα οποία έλαβε υπόψη. Ειδικότερα η έκθεση του ασφαλιστικού πραγματογνώμονα (ουσιαστικά εμπειρογνώμονα), που προσκομίσθηκε κατά την ακροαματική διαδικασία καθώς και η σχετική κατάθεση του ιδίου όχι μόνον απλά λήφθηκαν υπόψη από το δικαστήριο της ουσίας και πιο συγκεκριμένα το συμπέρασμά του για τα αίτια και τις συνθήκες της συγκεκριμένης πυρκαγιάς, τα οποία μάλιστα είναι αυθαίρετα, αφού δεν βρίσκουν έρεισμα σε αντικειμενικά ευρήματα αλλά σε υποθέσεις και εικασίες, αλλά αποτέλεσαν τις παραδοχές στο σχηματισμό του αποδεικτικού πορίσματος της ως άνω απόφασης του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου. Παρόλο που υπήρχαν αντίθετα πορίσματα για τα αίτια και τις συνθήκες της πυρκαγιάς της έκθεσης αυτοψίας των προανακριτικών υπαλλήλων της ΠΥ και του ασφαλιστικού πραγματογνώμονα (εμπειρογνώμονα), το δευτεροβάθμιο δικαστήριο χωρίς να διατάξει σχετική πραγματογνωμοσύνη για να γνωμοδοτήσει, αν υπήρξε ή όχι μετάδοση της πυρκαγιάς με καύτρες σε συγκεκριμένο σημείο, αποδέχθηκε και μάλιστα χωρίς την απαιτούμενη από το Σύνταγμα και τον νόμο ειδική αιτιολογία και βέβαια χωρίς ο δικαστής να έχει τις απαιτούμενες ειδικές γνώσεις επιστήμης ή τέχνης, την άποψη (γνώμη) του ασφαλιστικού πραγματογνώμονα, που υποστήριξε κατά τρόπο αυθαίρετο, αφού η αξιολογική κρίση του δεν βρίσκει έρεισμα σε αντικειμενικά ευρήματα και μάλιστα με πιθανολόγηση της αιτίας, την άποψη ότι δηλαδή πέραν της αρχικής πυρκαγιάς υπήρξε σε άλλο σημείο της περιοχής και νέα ανεξάρτητη εστία πυρκαγιάς, άγνωστο όμως το πώς, δηλαδή την αιτία και από ποιον προκλήθηκε.

Πέραν όμως των ανωτέρω αναδειχθέντων ως λόγων αναίρεσης της απόφασης του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου, που ούτως ή άλλως ενδιαφέρει κυρίως εκείνους που δικαιούνται κατά τις διατάξεις του ΚΠΔ στη άσκηση του ως άνω ενδίκου μέσου, εκείνο που παρουσιάζει ιδιαίτερο επιστημονικό ενδιαφέρον, τόσο σε θεωρητικό (επιστημονικό) επίπεδο, όσο και κατά τη δικαστηριακή πράξη και που πρέπει ακολουθώντας να επισημανθεί, αναλυθεί και επεξηγηθεί κατά επιστημονικό τρόπο προς αποφυγή ενδεχόμενης δικαστικής πλάνης στο μέλλον αποτελεί η κατανόηση της συμπεριφοράς μιας δασικής πυρκαγιάς και ειδικότερα του φαινομένου της κηλίδωσης, δηλαδή του μηχανισμού μετάδοσης της πυρκαγιάς με καύτρες (σημιακή πυρκαγιά), η οποία μπορεί πολλές φορές να οδηγήσει το δικαστή σε εσφαλμένη δικανική πεποίθηση και κρίση ακόμη και σε πραγματική δικαστική πλάνη. Πιο συγκεκριμένα χαρακτηριστικό μιας δασικής πυρκαγιάς είναι ότι αυτή εκδηλώνεται (και συντηρείται) όταν υπάρχει καύσιμη ύλη π.χ. βλάστηση (χόρτα, φύλλα, βελόνες, θάμνοι, κλαδιά, κορμοί, δένδρα κ.λπ.), θερμότητα (ανάφλεξη) και αέ-

5. Βλ. Α. Γκουρμπάτση, Η αυτοψία και πραγματογνωμοσύνη στα εγκλήματα εμπρησμού, έκδ. 2017, κεφ. Β', παρ. 6, σελ. 79 επ.

6. ΑΠ 1370/2017, ό.π., ΑΠ 10/2016 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 40/2016 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 384/2016 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1355/2016 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1401/2016 κ.ά.

7. ΑΠ Ολ 3/2012, www.areiospagos.gr

8. ΑΠ 1370/2017, ό.π.

9. Βλ. ενδ. ΑΠ 439/2011, ΑΠ 1129/2010, ΑΠ 396/2010, ΑΠ 351/2009, ΑΠ 1437/2009 κ.ά. και Χ. Σεβαστίδη, Κώδ. Ποιν. Δικον, τόμ. ΙΙΙ,

2015, άρθρο 180, παρ. 28, σελ. 2322.

10. Βλ. ενδ. ΑΠ 940/2015 ΝΟΜΟΣ κ.ά.

ρας (οξυγόνο) και μεταδίδεται στη γειτνιάζουσα καύσιμη ύλη με θερμική επίδραση, που αφαιρεί από αυτήν την υγρασία και την προετοιμάζει για ανάφλεξη, με την ακτινοβολία και την επαγωγή θερμών αερίων, αλλά και με τη διάχυση και-γομένων σωματιδίων (καυτρών). Η αρχική ανάφλεξη γίνεται κατά κανόνα στην επιεδαφία καύσιμη ύλη και επειδή για την καύση υπάρχει το οξυγόνο του αέρα είναι πιθανόν η πυρκαγιά να έχει επικίνδυνη συμπεριφορά ιδίως ως προς την ταχύτητα εξάπλωσής της. Οι δασικές πυρκαγιές από τη στιγμή που εκδηλώνονται εξαπλώνονται σε δύο φάσεις. Κατ' αρχάς, η φωτιά που προκαλείται σε χαμηλή βλάστηση, όπως π.χ. χόρτα, θάμνους και απορρίμματα φύλλων (εδάφους καύσιμα) με τη θερμότητα από την επαγωγή θερμών αερίων εξαπλώνεται σε υψηλότερη βλάστηση (εναέρια καύσιμα), όπως κλαδιά δέντρων, συχνά μέσω του μεσαίου μεγέθους βλάστησης. Σε αυτή τη φάση, η πυρκαγιά αναπτύσσεται (μεγαλώνει) κατακόρυφα. Στη δεύτερη φάση καθώς η πυρκαγιά αυξάνει την ένταση και το μέγεθός της, με τη συμμετοχή των καυσίμων σε όλα τα επίπεδα, η θερμική ακτινοβολία γίνεται η κύρια μέθοδος εξάπλωσης (μετάδοσης) και η πυρκαγιά αυξάνεται - εξαπλώνεται (μεγαλώνει) πλευρικά.

Ο τρόπος που τα καύσιμα αναφλέγονται και εξαπλώνεται η πυρκαγιά επηρεάζεται από:

- Το είδος της βλάστησης, τη διαθεσιμότητα και την πυκνότητά της.
- Τον άνεμο.
- Τη γεωγραφία και τοπογραφία (είδος του εδάφους, την κλίση του εδάφους, την παρουσία των χαρακτηριστικών της γης, όπως ρέματα, κοιλάδες και τους λόφους).
- Το κλίμα και τον καιρό, δηλαδή τις μετεωρολογικές συνθήκες (π.χ. θερμοκρασία, υγρασία, ύψος βροχής).
- Τις τακτικές - στρατηγικές καταστολής της πυρκαγιάς.

Όλοι αυτοί οι παράγοντες αλληλεπιδρούν, δημιουργώντας έναν ενίοτε πολύπλοκο ιστό των δυνάμεων που διαμορφώνουν την εξάπλωση πυρκαγιάς.

Είναι σύνηθες στη χώρα μας το φαινόμενο μετάδοσης των δασικών πυρκαγιών με καύτρες (κηλίδωση) ιδίως σε μεγάλες πυρκαγιές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα μετάδοσης της πυρκαγιάς, εκτός των άλλων δύο τρόπων, με τη μεταφορά από τον αέρα και τη διάχυση καιγομένων σωματιδίων (καυτρών) σε μεγάλες αποστάσεις, δηλαδή, μέσω του μηχανισμού της κηλίδωσης, που κρίθηκε μάλιστα και από τη νομολογία των δικαστηρίων της ουσίας ότι αποτέλεσε το βασικό τρόπο μετάδοσης δασικής πυρκαγιάς, αποτελούν οι καταστροφικές και θανατηφόρες πυρκαγιές τον Αύγουστο 2007 στο Νομό Ηλείας. Ειδικότερα, σύμφωνα με το σκεπτικό της σχετικής απόφασης, αναφέρεται χαρακτηριστικά για τις ως άνω πυρκαγιές, ότι «η φωτιά τους υπερπηδούσε με τις καύτρες, που εκσφενδονίζονταν στα 100 μέτρα ...» και «η ένταση και η κατεύθυνση άλλαζε συνεχώς λόγου του ιδιαίτερου ανάγλυφου και η φωτιά διαδιδόταν με μεγάλη ταχύτητα με θερμική ακτινοβολία και με κηλιδώσεις που δημιουργούσαν νέα μέτωπα»¹¹. Από τους τρεις βασικούς λοιπόν μηχανισμούς (τρόπους) μετάδοσης της θερμότητας, ειδικά στις δασικές πυρκαγιές, μόνον η επαγωγή θερμών αερίων και η ακτινοβολία παίζουν σημαντικό και πραγματικό ρόλο στη μετάδοση αυτών. Στους ως άνω τρόπους προστίθεται και ένας τέταρτος μηχανισμός, αυτός της μετάδοσης

με μικρά φλεγόμενα κομμάτια καύσιμης ύλης, τις λεγόμενες «καύτρες»¹², ο οποίος είναι ιδιαίτερα σημαντικός κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, αφού αποκτά κυρίαρχο ρόλο στην ταχεία εξέλιξη και επέκταση μιας δασικής πυρκαγιάς, ενώ αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα και κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι δυνάμεις δασοπυρόσβεσης. Μια νέα φωτιά που ανάβει από καύτρα (spot fire = σημακή φωτιά)¹³, ορίζεται, σαν «μία φωτιά που ανάβει έξω από την περίμετρο της κύριας πυρκαγιάς από σπινθήρες ή αναμμένα τεμάχια καύσιμης ύλης, που μεταφέρονται από τον αέρα ή που κατακυλούν»¹⁴. Η μετάδοση πυρκαγιάς με καύτρες είναι ένα ιδιαίτερα σύνθετο και πολύπλοκο φυσικοχημικό φαινόμενο, η εμφάνιση και η έκταση του οποίου εξαρτάται από τους εξής παράγοντες:

- α) Την ύπαρξη κατάλληλων φλεγόμενων τεμαχιδίων καύσιμης ύλης (καυτρών).
- β) Την ύπαρξη δυνάμεων για τη μεταφορά τους, και
- γ) Την πιθανότητα να δημιουργηθούν νέες εστίες εκεί όπου εναποτίθενται οι καύτρες.

Έτσι λοιπόν σε κάθε δασική πυρκαγιά υπάρχουν χιλιάδες μικρά τεμαχίδια καύσιμης ύλης που μπορούν σε κάποιο βαθμό να λειτουργήσουν σαν καύτρες. Αρχικά, τον ρόλο αυτό μπορούν να παίξουν οι σπίθες, αλλά προφανώς μόνον για μικρές αποστάσεις, γιατί έχουν μικρή «διάρκεια ζωής». Για να μεταφερθούν οι καύτρες σε μεγάλες αποστάσεις πρέπει να έχουν κατάλληλα χαρακτηριστικά. Για να είναι ένα τεμαχίδιο καύσιμης ύλης κατάλληλο και να λειτουργήσει σαν καύτρα πρέπει να είναι εύκολο να αποκολληθεί από την υπόλοιπη καύσιμη ύλη, όπως π.χ. τα ξερά χόρτα, τα φύλλα, και κουκουναρία κ.λπ. Οι πιο συνηθισμένες καύτρες είναι οι λεπτές άκρες των κλαδιών (2-3 mm) με τις βελόνες τους, τα φύλλα θάμνων και τμήματα από τους κώνους των πεύκων (κουκουναρία), πεσμένοι στο έδαφος κορμοί και κλαδιά επίσης μπορούν να κυλήσουν προκαλώντας νέες εστίες. Εξάλλου και ο φλοιός από τα νεκρά ιστάμενα δένδρα και ειδικότερα από τα τμήματα του κορμού τους (κορυφή και τα κλαδιά) αποτελεί σημαντική πηγή καυτρών. Αυτό εξαρτάται από τη θέση του στο χώρο (απόσταση από το έδαφος, ύπαρξη καιγόμενης καύσιμης ύλης κάτω από αυτό), τον τρόπο προσκόλλησής του στην υπόλοιπη δασική ύλη μεγάλων διαστάσεων, αλλά και τα αεροδυναμικά του χαρακτηριστικά. Ακόμη, το τεμαχίδιο πρέπει να είναι εύφλεκτο και αρκετά μεγάλο για να καίει για αρκετή ώρα, ώστε να φθάσει αναμμένο στο έδαφος, ενώ παράλληλα πρέπει να είναι ελαφρύ (χαμηλό ειδικό βάρος) για να μεταφερθεί μακριά από τον άνεμο μόλις βγει από την άνωση της επαγωγικής στήλης της πυρκαγιάς. Ο άνεμος και πιο συγκεκριμένα η ένταση παίζει σημαντικό ρόλο στην εξάπλωση μιας δασικής —και όχι μόνον— πυρκαγιάς και αυτή μπορεί και να αλλάξει κατά τη διάρκεια που αυτή βρίσκεται σε εξέλιξη. Ο άνεμος μπορεί να:

- α) Καθορίζει ή επηρεάζει την κατεύθυνση της εξάπλωσης της πυρκαγιάς.

11. Βλ. ΤρΠλημΗλείας 1972/2012 ΝΟΜΟΣ.

12. Βλ. Α. Γκουρμπάση, Εγκλήματα εμπρησμού: Η εγκληματολογική έρευνα, έκδ. 2013, σελ. 122-123.

13. Βλ. Α. Γκουρμπάση, ό.π., σελ. 125.

14. Βλ. Γ. Ξανθόπουλο, Μετάδοση των δασικών πυρκαγιών με καύτρες, 1996. Πρακτικά του 7ου Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Δασολογικής Εταιρείας, με θέμα «Αξιοποίηση Δασικών Πόρων», 11-13 Οκτωβρίου 1995, σελ. 568-577.

β) Επιταχύνει το μέτωπο της φλόγας πάνω σε νέα καύσιμα
 γ) Επιταχύνει την εξάτμιση της υγρασίας της καύσιμης ύλης και να στεγνώσει - αφαιρέσει (αποξηράνει) καύσιμα από την υγρασία πριν από την πυρκαγιά.

δ) Μεταφέρει κάρβουνα και φλεγόμενα τεμαχίδια καύσιμης ύλης (καύτρες) σε μεγάλες αποστάσεις έξω από την περιμετρο της πυρκαγιάς και να εναποθέσουν αυτά σε άκαυτες περιοχές, και να προκαλέσουν νέες εστίες (σημιακές πυρκαγιές - spot fire).

Η μετάδοση της πυρκαγιάς με καύτρες γίνεται σε απόσταση από το μέτωπο, που ποικίλλει από μερικά μέτρα μέχρι και αρκετά χιλιόμετρα. Η τροχιά που διαγράφει και ακολουθεί μια καύτρα και τελικά η απόσταση μετάδοσης εξαρτάται από πολλούς αλληλοεπηρεαζόμενους παράγοντες, σημαντικότεροι των οποίων είναι οι εξής:

α) Η ένταση της φλόγας του μετώπου. Όσο αυτή είναι μεγαλύτερη τόσο μεγαλύτερο το αρχικό ύψος στο οποίο μπορούν να μεταφερθούν οι καύτρες.

β) Η ένταση, η φορά και τα χαρακτηριστικά του ανέμου. Όσο ισχυρότερος ο άνεμος, τόσο μεγαλύτερη η απόσταση μεταφοράς για το ίδιο αρχικό ύψος.

γ) Τα χαρακτηριστικά της καύτρας (μέγεθος, βάρος, αεροδυναμικός συντελεστής).

δ) Το ανάγλυφο: Ανάλογα με το πόσο απότομο είναι και σε συνάρτηση με τη θέση στην πλαγιά από όπου προέρχεται η καύτρα (βάση πλαγιάς, μέση κορυφή), επηρεάζει σημαντικά την τελική τροχιά της.

Εξάλλου για να δημιουργηθεί μια νέα εστία στη σημείο όπου προσγειώνεται μία καύτρα απαιτείται προφανώς να υπάρχει εκεί συνεχής νεκρή εύφλεκτη καύσιμη ύλη λεπτών διαστάσεων, π.χ. ξερά χόρτα, πευκοβελόνες κ.λπ. Η καύτρα λειτουργεί ως πηγή θερμότητας, η οποία αναφλέγει την εύφλεκτη καύσιμη ύλη όπου εναποτίθεται. Η πιθανότητα έναρξης καινούργιας εστίας στο σημείο που προσγειώνεται εξαρτάται από τα εξής χαρακτηριστικά:

α) Τα χαρακτηριστικά της καύτρας, ως πηγή θερμότητας. Ειδικότερα σ' αυτά περιλαμβάνεται το μέγεθος της καύτρας αλλά και η ένταση της εκλυόμενης θερμότητας (ρυθμός απελευθέρωσης θερμότητας). Ο άνεμος μπορεί να βοηθήσει στην αύξηση έκλυσης θερμότητας, όπως π.χ. συμβαίνει στην περίπτωση των αναμμένων τσιγάρων.

β) Την ευκολία έναυσης της καύσιμης ύλης. Η ζωντανή για παράδειγμα καύσιμη ύλη αναφλέγεται εύκολα. Σημαντική επίδραση έχει η θερμοκρασία και η υγρασία της καύσιμης ύλης καθώς βεβαίως και η θερμοκρασία του αέρα.

Οι νέες εστίες φωτιάς (σημιακές φωτιές) που δημιουργούνται από καύτρες εκδηλώνονται πάντοτε μπροστά από το μέτωπο (κεφαλή) της κύριας πυρκαγιάς και έξω από την περίμετρό της. Τούτο έχει μια τεχνικό-επιστημονική εξήγηση και λογική δικαιολόγηση, αφού κάθε νέα εστία φωτιάς που δημιουργείται από καύτρα συνδέεται με την κατεύθυνση του ανέμου τη δεδομένη στιγμή της δημιουργίας της συγκεκριμένης κάθε φορά νέας εστίας φωτιάς. Ύποπτες λοιπόν για εμπρησμό από πρόθεση σε μια πυρκαγιά που βρίσκεται ήδη σε εξέλιξη και εξαπλώνεται μπορεί να είναι μόνον οι νέες εστίες φωτιάς όταν αυτές δημιουργούνται αντίθετα προς την κατεύθυνση του ανέμου, όπως π.χ. έξω και πίσω από την πτέρνα της πυρκαγιάς. Το γεγονός ότι εντός της περιμέτρου καμένης αγροτοδασικής έκτασης από μια πυρκαγιά υπάρ-

χουν, είτε «δάκτυλα», δηλαδή σημεία (περιοχές) από το μέτωπο μικρών διαστάσεων, σε σχέση με αυτό, τα οποία έχουν αρκετά αποκοπεί (ανεξαρτητοποιηθεί) και προχωρήσει αρκετά, σε σχέση με το κυρίως μέτωπο, είτε «νησιά», δηλαδή άκαυτες περιοχές εντός της καμένης περιοχής, είναι απολύτως συμβατό με τη δομή μιας δασικής πυρκαγιάς και καθόλου ύποπτο ύπαρξης νέων εστιών από άλλη, διαφορετική αιτία από την οποία προκλήθηκε η αρχική πυρκαγιά.

Σε μια δασική πυρκαγιά και ιδιαίτερα σε μεγάλης έκτασης πυρκαγιά η μετάδοσή της με καύτρες και πρόκληση νέων εστιών (σημιακών φωτιών - "fire spot") μπορεί να δώσει στους αυτόπτες μάρτυρες την αίσθηση, ότι πρόκειται για την έναρξη νέων (αυτοτελών) δασικών πυρκαγιών, προφανώς από τη δόλια δράση κάποιου εμπρηστή, ενώ στην πραγματικότητα πρόκειται για μια πυρκαγιά που προκλήθηκε από μια αιτία —την αρχική— στην οποία οφείλεται η έναρξή της από την αρχική εστία, απλά στη συνέχεια αναπτύχθηκε και εξαπλώθηκε με τη μετάδοσή της, μεταξύ άλλων τρόπων και μέσω καυτρών. Βέβαια μπορεί να συμβεί και το αντίθετο. Πιο συγκεκριμένα μπορεί να προκληθεί μια νέα δασική πυρκαγιά (σημιακή πυρκαγιά) σε μακρινή απόσταση από το μέτωπο αυτή και έξω από την περίμετρό της εξ αιτίας μετάδοσης καυτρών και να κατηγορηθεί, ως ύποπτος ακόμη και να καταδικασθεί για εμπρησμό δάσους από πρόθεση, όποιος συμπτωματικά έτυχε να βρίσκεται ή να περνά από το συγκεκριμένο σημείο εκδήλωσης της «σημιακής φωτιάς». Οι καταθέσεις αυτοπτών μαρτύρων κατά την προδικασία αλλά και ενώπιον του ακροατηρίου, γίνεται αμέσως αντιληπτό τι επιρροή κατά την αξιολόγηση και εκτίμηση των αποδείξεων από το δικαστή μπορεί να έχουν και πόσο εύκολο είναι να οδηγηθεί το δικαστήριο σε εσφαλμένη κρίση ή ακόμη και σε πλάνη. Προς αποφυγή ενδεχόμενης δικαστικής πλάνης ή έστω εσφαλμένης αξιολόγησης των αποδείξεων αναφορικά με τη συμπεριφορά δασικής πυρκαγιάς, το δικαστήριο της ουσίας, αν δεν έχει ήδη διαταχθεί πραγματογνωμοσύνη κατά το στάδιο της προδικασίας, κρίνεται σκόπιμο, αν και αυτό ανήκει κατά την πάγια νομολογία¹⁵ στην κυριαρχική και αναιρετικά ανέλεγκτη διακριτική ευχέρειά του, να διατάσσει αυτεπάγγελτα ή κατόπιν προτάσεως του εισαγγελέα ή αιτήσεως κάποιου εκ των διαδίκων πραγματογνωμοσύνη, και ιδίως όταν υπάρχουν αντίθετα στο περιεχόμενο πορίσματα για τα αίτια και τις συνθήκες μιας δασικής πυρκαγιάς π.χ. των αρμοδίων ανακριτικών υπαλλήλων της ΠΥ και των τεχνικών συμβούλων των διαδίκων ή των ασφαλιστικών πραγματογνωμόνων, δεδομένου ότι απαιτούνται ειδικές γνώσεις ορισμένης επιστήμης ή τέχνης προκειμένου ο ειδικός πραγματογνώμονας να γνωμοδοτήσει, αν σε συγκεκριμένη υπόθεση εμπρησμού δάσους (από πρόθεση ή από αμέλεια) υπήρξε μετάδοση της πυρκαγιάς με καύτρες ή όχι, κάτι που δεν έγινε από το Τριμελές Εφετείο Πλημμελημάτων Αθηνών κατά την ακροαματική διαδικασία και οδήγησε στην έκδοση της προαναφερόμενης αθωωτικής απόφασης.

4. Συμπέρασμα

Από την προαναφερόμενη ανάλυση και επεξήγηση της λειτουργίας του μηχανισμού της κηλίδωσης, δηλαδή της μετάδοσης μιας δασικής πυρκαγιάς με καύτρες (σημιακή πυρκαγιά), γίνεται αντιληπτό πόσο εύκολα το δικαστήριο της ου-

15. ΑΠ 304/2012 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 661/2010 ΠοινΧρ 2011, 207, ΑΠ 940/2002 Πλογ 2002, 1061.

σίας μπορεί να οδηγηθεί κατά την αξιολόγηση των αποδείξεων και κυρίως αυτών που αφορούν τη συμπεριφορά της πυρκαγιάς σε εσφαλμένη κρίση ή ακόμη και σε πραγματική δικαστική πλάνη. Για το σκοπό αυτό το δικαστήριο της ουσίας σε κάθε περίπτωση που κατά την ακροαματική διαδικασία ανακύπτει ζήτημα, είτε από την ύπαρξη αντίθετων σχετικών πορισμάτων ή γενικά των αποδείξεων για τον τρόπο εξάπλωσης και μετάδοσης ορισμένης δασικής πυρκαγιάς και γενικά για τη συμπεριφορά της, κρίνεται σκόπιμο να διατάσσει σχετική πραγματογνωμοσύνη, αφού απαιτούνται ειδικές γνώσεις επιστήμης ή τέχνης τις οποίες προφανώς και δεν διαθέτει ο δικαστής και οι οποίες απαιτούνται για την υποβοήθησή του κατά τη δικανική του πεποίθηση και κρίση. Αν το παραβλέψει αυτό ή απλά υποτιμήσει την κατανόηση και

αξιολόγηση της συμπεριφοράς δασικής πυρκαγιάς είναι πολύ πιθανό να οδηγηθεί σε εσφαλμένη δικαστική κρίση ή ακόμη και σε πραγματική δικαστική πλάνη.

Ας μη δαιμονοποιούμε για κάθε δασική πυρκαγιά πάντοτε τον εμπρησμό ή τουλάχιστον ας μην τον χρησιμοποιούμε, ως «άλλοθι». Μην παραβλέπεται, ως συμπεριφορά της πυρκαγιάς και το φαινόμενο της κηλίδωσης, δηλαδή η μετάδοση της πυρκαγιάς με καύτρες (σημιακή πυρκαγιά), απλά είναι ζήτημα απόδειξης σε κάθε περίπτωση, αν λειτούργησε ή όχι ο μηχανισμός αυτός και καθήκον του δικαστή στο πλαίσιο της αναζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας.

